

Česko-lužický věstník

číslo 1 / leden 2017

ročník XXVII

Jurij Chěžka

Ludžo

Stražuja pruhi či z wobliča,
wócce jim wosud naš wjedže,
za wšitke tryski či wuliča
pokutu v ćežacym rjedže.

Směwki a słowa nadžijow
wudrěja hrubje či z huby,
žiwý być njesměš a nimaš row,
kiž by był bóle či luby.

Lidé

Visí ti očima na twáři,
po našem osudu pasou,
za všechny žerty ti napaří
trest hned se zostřenou basou.

Z úst hrubě vyrvou ti beze stop
každický úsměv a naděj,
živý být nesmíš a nemáš hrob,
ve kterém ležel bys raděj.

*Vánočně ozdobená rozhledna v Ochránově,
foto Petr Hudlický*

*Báseň je datována 18. 6. 1931.
Ze sbírky Poezija malej komorki, s. 105,
přeložila Zuzana Bláhová-Sklenářová.*

Z DOMOVA

➤ Brézanovské odpoledne v Lužickém semináři.

V sobotu 3. 12. připomněla Společnost přátel Lužice sté výročí narození „největšího lužickosrbského spisovatele“ Jurije Brézana kolokviem a krátkým představením jeho díla. S odborným referátem vystoupili Leoš Šatava, Radek Čermák, Lukáš Novosad a Tomasz Derlatka, kteří se zamýšleli nad Brézanovým dílem, jeho významem pro lužickosrbskou literaturu a národní uvědomění, kontroverzními aspekty jeho veřejného a politického působení, a také nad hodnocením jeho tvorby a její postavení v lužickosrbském literárním kánonu. Komorní sestava umožňovala velmi živou a zapálenou diskusi, ze které bylo zřejmé, že hodnocení Jurije Brézana v sorabistických kruzích rozhodně není jednoznačné.

Neznámé Brézanovy texty poté představil Milan Hrabal při křtu knihy *Příběhy o vodě*, vydané na sklonku minulého roku Městskou knihovnou Varnsdorf. Jakožto překladatel přečetl hostům některé vybrané krátké prózy a přítomní posluchači pak novou knihu obdrželi darem.

Brézanovské odpoledne završil Radek Čermák, který pohovořil o Krabatovi jako historické postavě, jež se prolнула do lužickosrbské mytologie a odrazila se v díle Brézanově, Preusslerově i dalších autorů. To už se odpoledne přehouplo ve večer, tedy filmový večer, a hosté si z několika různých filmových zpracování krabatovského tématu vybrali ke zhlédnutí německý film *Die schwarze Mühle* z roku 1975, který byl natočen podle Brézanovy předlohy.

elpa

Překladatel Milan Hrabal při křtu knihy *Příběhy o vodě* v Lužickém semináři, foto Zdeňka Vajsova

➤ Městská knihovna Varnsdorf vydala jakou svou 66. publikaci *Příběhy o vodě* Jurije Brézana, knihu krátkých próz s tematikou vody. Stalo se tak loni u příležitosti 100. výročí autorova narození. Překladatelé Milan Hrabal a Ilona Martinovská novou knihu, jejíž vydání podpořil Česko-němec-

ký fond budoucnosti, dále město Varnsdorf a europoslanec Jaromír Kohlíček, poprvé představili 3. 12. v Lužickém semináři během brézanovské výroční akce. Seznámit se s publikací bylo možné i v Budyšíně ve Smolerově knihkupectví a především 6. prosince na Mezinárodním svátku lužickosrbské literatury ve Varnsdorfu, kde byla hlavním bodem programu. Ukázky originálu i překladu přednesli Waltraud Benová, Adéla Pondělíčková a Milan Hrabal, který na závěr vyzpovídal ilustrátorku Isu Bryccynu ohledně její práce na ilustracích. Zájemci si mohou o knížku napsat do Městské knihovny Varnsdorf nebo přijít v pátek 12. května 2017 od 16:00 hod na pražský Svět knihy do sálku PEN klubu, kde bude také možno si ji pořídit. (Ukázku přinášíme na str. 7)

red

➤ **Lužický seminář po roce opět navštívil Mikuláš.** Na nedělní odpoledne 4. prosince přišlo na třicet dětí se svými rodiči, aby si pohrály při výtvarných dílničkách, ozdoby spolu stroměček a hlavně se dočkaly mikulášské nadílky. Mikuláš s pomocníky skutečně dorazil, všechny děti подарoval a ty mu na závěr společně zazpívaly vánoční koledu. Ve středu 14. prosince se pak při tradičním neformálním předvánočním posezení sešli v Lužickém semináři členové SPL i hosté. Společně ochutnávali cukroví, vzpomínali i plánovali do budoucnosti a za doprovodu čerstvě pořízeného pianina si zazpívali lužickosrbské koledy. Zcela nejpůsobivějším bodem odpoledne pak byly perníčky ozdobené hornolužickým nebo dolnolužickým zemským znakem, které upekla nová členka spolku Tereza Hromádková.

red

Z HORNÍ LUŽICE

➤ (SN 5. 12.) **Zástupci akciových společností Lužická energie hornictví AG a Lužická energie elektrárny AG (LEAG) se v pátek 2. prosince sešli se zástupci Domowiny** na konzultace o budoucnosti lužickosrbského etnika v lužickém regionu těžby hnědého uhlí. Na Njepilově statku v Rowném se zástupci koncernu Vattenfall přihlásili k odpovědnosti vůči lužickosrbskému obyvatelstvu v Lužici a rovněž potvrdili dosavadní smlouvu mezi Vattenfallem a Domowinou na rok 2017. Podpora společnosti obsahuje obzvláště finanční podporu lužickosrbských projektů.

➤ **V sobotu 17. prosince čeští přátelé Lužice navštívili adventní Ochranov a Budyšín.** Společnost přátel Lužice pro své členy a další zájemce připravila předvánoční výlet do Lužice. Autobus a ještě jeden větší auto-

mobil zavezl účastníky nejdříve do Ochranova, kde si prohlédli vánočně vyzdobenou evangelickou modlitebnu a v prvním patře také výstavu věnovanou českobratrské tradici města. Někteří se pak vydali na blízký hřbitov s vyhlídkou, ostatní do obchodu s ochranovskými hvězdami. Těmi bylo ostatně bohatě vyzdobeno celé město. Poté se všichni odebrali do Budyšína; ti, kdo zde byli poprvé, absolvovali komentovanou prohlídku, ostatní se rozešli po adventních trzích. Večer se pak zúčastnili adventního koncertu *1. lužickosrbské kulturní brigády* a orchestru Lužickosrbského národního souboru, kteří pod vedením dirigenta Friedemanna Böhmeho nastudovali Rybovu Českou mši vánoční.

red

Z DOLNÍ LUŽICE

➤ (NC 7. 12.) **Plánované sjednocení okresů a vytvoření velkého Lužického okresu by mohlo přinést řadu komplikací.** Na možné potíže poukázal zemský rada okresu Spréva-Nisa Harald Altekrüger. Sjednocením okresů Spréva-Nisa, Horní Blata-Lužice, Labě-Halštrov a Chotěbuz by vznikl obří celek s plochou téměř 5.000 km². Protože občané a jejich rodiny, jakož i podnikatelé, vyřizují své povinnosti vůči veřejné správě zejména v okresních městech, mohlo by se stát, že by za svými správními úřady dojížděli opět do svého okresního a zároveň vzdáleného města. V rámci připravované reformy územní samosprávy by tak mělo být rádně uváženo, jaké úkony veřejné správy je nutné provádět na okresní úrovni, jakým způsobem jsou ty které úkony financovány a zda je nelze provádět např. na úrovni obcí. Teprve po vyřešení těchto záležitostí by se mělo rozhodovat o změně územního členění.

➤ (NC 14. 12.) **Lužickosrbský sídelní prostor se opět rozrostl.** 7. prosince zasedal hlavní výbor Braniborského parlamentu nad dalšími žádostmi o začlenění do lužickosrbského sídelního prostoru. Výbor rozhodl o přiřazení obcí Stara Niwa (Alt Zauche), Šlopišča (Schleppzig), Markojska Góla (Märkische Heide), Gójacki jazor (Schwielochsee), Felixowy jazor (Felixsee), Błošańska góla (Spreewaldheide), Wjelcej (Welzow) a Nowe Wiki (Neupetershain). Pod některými názvy se skrývají nově vzniklé administrativní svazky dřívějších menších obcí – historických sídel (jako u nás např. Rudná nebo Mírová pod Kozákovem).

➤ (NC 21. 12.) **Škola dolnolužickosrbského jazyka a kultury má novou vedoucí.** Stala se jí Ute Hentšelowa z Lubnjowa, vystudovaná etnoložka a zároveň regionální mluvčí dolnolužické Domowiny. Ve funkci začne působit od února 2017 a nahradí dosavadní vedoucí Marii Elikowskou-Winklerowou, která odchází do důchodu. Konkur-

su na novou vedoucí se účastnilo celkem pět uchazečů.

ZE SASKA

► (SN 8. 12.) **„Serbščinu online wuknyć“ (tj. Učit se lužickosrbšcky online)** je webová stránka, kterou provozuje Nadace lužickosrbšského národa ve spolupráci s centrem vyučování jazyků Drážďanské technické univerzity. S pomocí digitální učebny bude každý zájemce s přístupem na internet mít možnost učit se lužickosrbšckému jazyku. Primárně je program zaměřen na Němce a umožní naučit se slova a texty v hornolužické srbštině, později také v dolnolužické. Některé zvláštnosti programu jsou např. prostředí pro vzájemnou komunikaci mezi studenty a provozovateli portálu nebo dobrovolná zkouška s certifikátem Jazykového centra WITAJ.

► (SN 12. 12.) **Lužickosrbšský studentský spolek Sorabija v Lipsku oslavil v sobotu 10. prosince 300. výročí svého vzniku.** Založen byl studenty evangelické teologie v roce 1716, je tudíž nejstarším lužickosrbšským spolkem. Celodenní jubilejní program začal ekumenickou bohoslužbou a pokračoval v lipské hospodě „Ringcafé“. Tam se hosté z přednášek dozvěděli o historii Sorabije a účastnili se pes-

trého programu připraveného dnešními členy Sorabije. Vrcholem dne byla hudba kapel Con-takt z Lužice a Roy de Roy z Rakouska.

► **Iniciativa pro lužickosrbšský sněm (Iniciativa Serbski Sejm) rozeslala v lednu pozvánku na první „vzdělávací summit“ 14. ledna v Budyšině a slavnostní jmenování Rady starostů, plánované na 28. ledna ve Wojerecích.** Přílohou pozvánky na vrcholné setkání všech subjektů zainteresovaných v lužickosrbšckém vzdělávání 14. 1. bylo stanovisko dr. Handrije (Andrease) Klugeho, předsedy spolku „Stup dale“ (Pojď dál), pod názvem (v překladu) *Aktuální program a strategie k dlouhodobému zajištění potřeby lužickosrbšsky mluvících pedagogů v předškolním a školním vzdělávání a ve vzdělávání dospělých.* Devitistránkový manifest mapuje aktuální situaci a navrhuje jednak okamžitá opatření, jednak dlouhodobá strukturální řešení kritického nedostatku lužickosrbšských učitelů.

red

Z NĚMECKA

► (NC 28. 12.) **Institutu dolnoněmeckého jazyka hrozí ukončení činnosti.** Spolkové země Brémy, Dolní Sasko, Hamburg a Šlesvicko-Holštýnsko rozhodly, že jej od

roku 2018 přestanou financovat. Jde přitom o částku 300 000 EUR. To by byl faktický konec ústavu. Ukončení financování ještě může zastavit internetová petice, kterou již podepsalo více než potřebných 5000 lidí (<https://www.openpetition.de/petition/online/erhaltung-des-instituts-fuer-niederdeutsche-sprache-ins>). Institut dolnoněmeckého jazyka již 40 let pečuje o dolnoněmeckou literaturu, poskytuje informace k tomuto jazyku a zajišťuje jeho další rozvoj.

ZE SVĚTA

► (SN 15. 12.) **Na vzdělávací cestě do Walesu uskutečněné v prosinci loňského roku se delegace Lužických Srbů zajímala o podporu velštiny.** Účelem cesty bylo mezi jiným poznat jazykové plánování a postup Velšanů při práci na zachování vlastního jazyka. Cestu, které se rovněž účastnili předseda Domowiny Dawid Statnik a ředitel Nadace lužickosrbšského národa Jan Budar, organizovala místopředsdkyně Domowiny Judith Wałdzic. Účastníci zasedání plánují teď v lednu přemýšlet o možném použití osvědčených velšských modelů v Lužici.

Ze Serbských Nowin podává Alena Pawlikec, z Nowého Casniku Josef Blažek.

TÉMA

Menšinové školství a Ústřední matice školská

Eva Lukešová

80. léta 19. století jsou spjata se vznikem tzv. národních obranných organizací. Vyplývá to z dobové společenské a politické situace, souvisí s vyostřováním vztahů mezi Čechy a Němci. Těsné soužití Čechů a Němců s sebou neslo národnostní konflikty. Jeden takový spor se rozhořel v oblasti školství. Jednalo se o vyučovací jazyk na školách v národnostně smíšených oblastech. Týkalo se to všech stupňů škol, především pak škol obecných.

Na otázku vyučovacího jazyka pamatovala tzv. prosincová ústava z roku 1867. Její 19. článek říkal, že v mnohonárodnostních zemích habsburské monarchie mají mít příslušníci každé národnosti možnost vzdělávat se v mateřském jazyce, aniž by byli povinni učit se jiný zemský jazyk. Tím byla ve školství zaručena jazyková rovnoprávnost všech v zemi obvyklých řečí. Ústava tak v obecné rovině definovala vznik národnostních škol, školské zákony pak tuto problematiku rozvedly podrobněji. Na říšské úrovni to byly tzv. Hasnerovy zákony, nesoucí jméno podle tehdejšího ministra kultury a vyučování Leopolda Hasnera von Arth. Byl to soubor tří zákonů, jimiž se obecné školství řídilo až do zániku monarchie. Školský zákon ze dne 14. května 1869 stanovil, že o vyučovací řeči rozhodují zemské úřady po poradě se zřizovatelem školy. Definoval též podmínky, za kterých měly být obecné školy zakládány. § 59 tohoto zákona nařizoval, aby tam, kde v okruhu jedné hodiny cesty žije během pěti let průměrně více než 40 školou povinných dětí, které musí chodit do školy půl míle vzdálené, byla zřízena obecná škola, kde by se děti mohly vzdělávat ve svém rodném jazyce.

Pro menšinové školství žádný speciální zákon neexistoval. Zabývaly se jím pouze Hasnerovy zákony, které měly působnost pro celé Předlitavsko. V jejich rámci pak zakládání škol upřesňovaly zákony

zemské, které převzaly § 59 říšského zákona. Zemský zákon o zřizování a udržování veřejných škol národních byl vydán pro Čechy 19. února 1870, pro Moravu 24. ledna 1870 a pro Slezsko 28. února 1870.

Zemské zákony z roku 1870 přidělovaly každého žáka obecné školy určité školní obci a škole bez ohledu na to, zda ovládal tamní vyučovací jazyk. Zřizování škol a vymezování jejich spádových oblastí (školních obvodů) bylo prováděno teritoriálně, takže se stávalo, že dítě bylo svěřeno škole, jejíž vyučovací řeči nerozumělo. Proto se v národnostně smíšených lokalitách přistoupilo k zakládání národnostních škol.

Nacionalisté¹ považovali děti za majetek národa. Aby si je národ pro sebe udržel, což bylo důležité pro jeho přežití, muselo jim být poskytnuto vzdělání v jejich rodné řeči. Z pohledu nacionalistů byly děti nevhodnějším objektem pro budování národního vědomí, na rozdíl od jejich národnostně vlašných rodičů, kteří často proti dvoj- jazyčnosti svých dětí nic nenamítali, ale naopak ji podporovali. Tady se vytvořil prostor pro agitaci národních obranných organizací. Česká i německá strana přesvědčovala rodiče, aby zapsali děti právě do jejich školy. Češi zdůrazňovali důležitost výchovy v mateřském jazyce pro správný vývoj dítěte, Němci zase argumentovali užitečností němčiny. Obě strany lákaly poskytováním finančních podpor a darů.

Otázka národnostního školství nebyla dostatečně právně podchy- cena, proto se v národnostně smíšených oblastech, kde se nepodařilo dosáhnout založení veřejné menšinové školy, otevřelo pole působnosti pro místní školské spolky, aby svépomocí zřizovaly a vydržo-

¹ Výraz „nacionalista“ používám v textu ve smyslu obecné definice nacionalismu, tedy jednoduše řečeno zdůrazňování významu národa, snaha utvářet národní uvědomění a usilování o národní emancipaci.

vály školy soukromé. Setkáváme se s tím od 70. let 19. století. Soukromé školy podléhaly státnímu dozoru a ve všech ohledech musely splňovat stejná kritéria jako školy veřejné. Pokud byla soukromá škola srovnatelná se školou veřejnou, mohla získat právo veřejnosti, byla tedy způsobilá vydávat žákům právoplatná vysvědčení.

Roku 1880 byl ve Vídni zřízen spolek Deutscher Schulverein, jehož cílem bylo podporovat německé školství ve všech rakouských zemích. Deutscher Schulverein zakládal v národnostně smíšených regionech soukromé školy a následně usiloval o jejich zveřejnění. V reakci na to se česká strana rozhodla vybudovat podobnou organizaci, která se bude starat o české školství v českých zemích. Výnosem místodržitelství ze dne 15. listopadu 1880 byly schváleny stanoviny spolku nesoucího název Ústřední matice školská. O jejím vzniku byla veřejnost informována prostřednictvím provolání pro Čechy, Moravu a Slezsko, které vyzývalo k pomoci zajistit školní výchovu českých dětí v jejich rodné řeči.

Postavení Ústřední matice školské nebylo jednoduché. Musela se potýkat s nepřítelstvím úřadů a s nedostatkem financí. Domnívala se, že zřízení české matiční školy donutí místní správu k založení školy veřejné. Byl to však příliš optimistický předpoklad. Dále bylo možné usilovat, aby matiční školy převzal stát. Ústřední matice školská by již nemusela tyto zveřejněné školy financovat a ušetřené prostředky by mohla věnovat na provoz dalších škol. Ústřední matice školská působila především v Čechách, na Moravu svou činnost rozšířila až na počátku 20. století. Počet škol, které založila, byl poměrně nízký. Souběžně se vznikem německých krajinických spolků se totiž utvořily další národní obranné organizace, jejichž pracovní náplní byla mimo jiné rovněž podpora českého školství.

Během první světové války činnost Ústřední matice školské z pochopitelných důvodů stagnovala, což vyústilo až k jejímu pozastavení v roce 1916. Po skončení války opět své fungování obnovila, a to s velkým nadšením ze vzniku Československa. Oznamovala, že má v úmyslu být i nadále aktivní. Problematiku národnostních menšin a menšinového školství musela řešit i první Československá republika. Zástupci Ústřední matice školské se zapojili do jednání o školských, národnostních i jazykových zákonech a podíleli se na jejich tvorbě. Výsledkem byl zákon č. 189/1919 Sb. z. a n., ze dne 3. dubna 1919, o školách národních a soukromých ústavech vyučovacích a vychovávacích (tzv. Metelkuv zákon), který garantoval každé národnostní menšině právo na své školy. Menšinové školství se tak dočkalo zákonného podkladu, díky němuž získaly všechny minority stejné postavení. Proti tomuto zákonu okamžitě protestovala německá menšina.

S ohledem na změněné podmínky si Ústřední matice školská vytkla nové úkoly. Hned po vzniku Československa se totiž objevovaly hlasy, že Ústřední matice školská je již zbytečná. Tento názor ji provázel po celou dobu její poválečné existence a komplikoval jí působení. Byla nucena dokazovat a obhajovat svou důležitost a přesvědčovat o ní veřejnost. Panovala obecná představa, že se o vše postará stát a nejsou potřeba speciální organizace zabývající se záležitostmi, které mají řešit státní orgány. Ústřední matice školská zdůrazňovala význam českého školství jako základu státu a svou nezastupitelnou roli na tomto poli. Prohlašovala, že práva českého národa nejsou na jeho území zcela zajištěna. Už pět let po válce varovala před nebezpečím pro Československo z německé strany a vyjadřovala obavy z toho, že Německo bude chtít zvrátit mírové smlouvy. Vedle toho ji znepokojovala činnost německého školského spolku Deutscher Kulturverband, který byl pro území Československa zřízen jako nástupce spolku Deutscher Schulverein a měl stejné cíle jako jeho předchůdce. S poukazem na svého německého rivala zdůvodňovala svou další národní práci, kterou považovala za nezbytnou pro udržení státu. Československo podle ní sice zaručilo práva menšin, ale už nedovedlo garantovat práva vlastního národa v území, kde tvořil minoritu. Ústřední matice školská se zavázala, že bude svépomocí doplňovat stát v oblasti osvěty a kultury. Zaměřila se především na vybudování českého školství v pohraničí. Tvrdila totiž, že navzdory školským zákonům, které formálně zaručovaly vzdělávání českých dětí v mateřském jazy-

ce, se tak ve skutečnosti nedělo, a že pro české rodiče a jejich děti se toho mnoho nezlepšilo oproti předchozímu období monarchie.

Během pěti let od vzniku Československa převzal stát do své správy matiční obecné školy a matiční reálné gymnázium v Orlové. Ústřední matice školská se tak mohla soustředit na jiné aktivity a obecné školy zakládala už jen v místech, kde nebyl zákonný počet českých žáků potřebný ke zřízení veřejné školy. Zároveň rozšířila své pole působnosti o péči o české školy na Podkarpatské Rusi a na Těšínsku. Důraz kladla na mateřské školy a opatrovnice, které vychovávaly děti už od útlého věku v mateřském jazyce a slibovaly tak budoucí návštěvnost českých obecných škol. Po absolvování české obecné školy v národnostně smíšeném území neměly děti často možnost pokračovat v dalším vzdělání v mateřském jazyce. Byly nuceny přejít do německých měšťanských nebo jiných vyšších škol. Proto Ústřední matice školská zakládala matiční měšťanské a další vyšší školy. Pro Čechy, děti i dospělé, v národnostně smíšeném území, kteří neovládali spisovnou češtinu, protože neměli možnost se v ní vzdělávat, pořádala jazykové kurzy. Kromě toho Ústřední matice školská různými způsoby podporovala další školy. Přispívala obcím na školní budovy, zakládala žákovské a lidové knihovny, dodávala radiové přijímače jako moderní pomůcky při vyučování, přispívala na pomůcky a knihy, podporovala školní docházku placením cestovních nákladů pro děti ze vzdálenějších obcí, poskytovala příspěvky na stravování přespolních žáků, pomáhala chudým žákům, udělovala studentům stipendia a pořádala vánoční nadílky.

Podle Ústřední matice školské byla společnost lhostejná k národnostním otázkám. Její představitelé ustavičně zdůrazňovali důležitost všech národních obranných organizací. Do kontrastu dávali silné vlastenecké citění Němců. Apelovali, aby byly zřizovány její místní odbory, ideálně aby se odbor nacházel v každé české obci. Vyzývali Čechy žijící ve vnitrozemí, aby se zajímali o pohraničí, a kritizovali stát, že se dostatečně nestaral o zabezpečení českého školství v národnostně smíšených oblastech. Varovali, že poněmčené území je ohroženo stejně jako před válkou, a jako odstrašující příklad uváděli Lužické Srby, kteří neměli v Německu ani jedinou školu se svým jazykem.

Podzim roku 1938 a odstoupení pohraničí znamenaly zrušení Ústřední matice školské v tomto pásmu a zabavení jejího tamního majetku Němci. Ústřední matice školská tak přišla o nemovitosti a vybavení škol, které nebylo převezeno do vnitrozemí. Působila tedy pouze v neobsazeném zbytku Československa. Byla uzavřena převážná většina mateřských škol a opatroven a všechny obecné a střední školy. Stejný osud potkal i část odborných škol, které nebyly přemístěny do nezabraného území, tam byly přeloženy veškeré odborné školy pro ženská povolání. Po 15. březnu 1939 se příslušnost Ústřední matice školské oficiálně vztahovala pouze na oblast protektorátu Čechy a Morava, ale ve skutečnosti se starala ještě o několik českých mateřských škol v pohraničních obcích, kde i po odtržení stále žilo větší množství obyvatelstva české národnosti. Nicméně i ty byly uzavřeny. Výnosem úřadu pověřence pro organizace při úřadu říšského protektora ze dne 19. srpna 1944 byla Ústřední matice školská pro podporu protinacistických snah rozpuštěna a její majetek zabaven. Likvidace spolku se však do konce války nestihla, takže záhy po osvobození republiky mohla Ústřední matice školská opět zahájit svou činnost. Nastala obdobná situace jako v roce 1918. Ústřední matice školská prohlásila, že osvobození republiky neznamená konec matičním aktivitám a ztrátu smyslu její existence. Věděla, že již nebude obrannou organizací, jelikož výuka českých dětí v mateřském jazyce byla samozřejmá. Svou budoucnost viděla obecně v oblasti školství, osvěty a kultury. Plánovala podporu pohraničních škol a tamních nemajetných žáků a jejich rodičů zajišťováním učebních pomůcek a osácení, poskytováním odměn, příspěvků na výživu, podporu a stipendii, přispíváním na jízdné do vzdálenějších škol, zřizováním ozdravoven, internátů apod.

Stejně jako po roce 1918 se Ústřední matice školská hlásila ke spolupráci s vládou a chtěla získat podporu veřejnosti, takže opět zdůrazňovala, že stát nezvládne všechno. Ze strany vlády pochybnosti

o potřebnosti Ústřední matice školské nezazněly, jinak tomu však bylo u části veřejnosti, která argumentovala, že v Československu už nebudou jinojazyčné menšiny. Ústřední matice školská na to reagovala připomínáním, že za hranicemi stále žije nepřítel.

Ústřední matice školská se pustila do nápravy škod, které válka školám v pohraničí způsobila. Poskytovala finance na nákup nejnutnějšího zařízení, učebnic, knih, pomůcek, školního rozhlasu, loutkových divadel atd. Pro děti přicházejících dosídlenců zřizovala v pohraničí mateřské školy. Pod svou ochranu vzala lužickosrbskou mládež, pro kterou založila ve Varnsdorfu a České Lípě první školy poskytující jí vzdělání ve vlastní rodné řeči. Ve Varnsdorfu to byly kurzy učiva měšťanských škol, přizpůsobené potřebám zemědělství a obchodu, a v České Lípě lužickosrbské gymnázium. V obou těchto městech vybudovala pro Lužické Srby rovněž internáty. Výsledkem matiční pomoci měla být stabilizace pohraničí, které by plnilo funkci bariéry proti německému náporu. Přes tyto záslužné aktivity nedosahovala matiční činnost významu, jaký měla před rokem 1938. Její představitelé se však snažili udržet spolek při životě. Ovšem po únoru 1948 byla existence Ústřední matice školské neudržitelná. Stát deklaroval, že se o školství a osvětu postará zcela sám a podpůrné aktivity speciálních spolků nepotřebuje, dokonce jsou mu na obtíž, jelikož komplikují jednotné řízení. Budoucnost Ústřední matice školské byla evidentní, rozhodlo se o její likvidaci, která byla dokončena 31. března 1951. Netýkalo se to pouze Ústřední matice školské, zákon č. 68/1951 Sb., ze dne 12. července 1951, o dobrovolných organizacích a shromážděních, rušil všechny spolky.

Prameny:

Národní archiv, Ústřední matice školská, karton 59, 60, 61, 62 a 63 – zápisy z valných hromad, výroční zprávy, úřední korespondence.

Prameny publikované:

1880–1930, *padesát let Ústřední matice školské: Pamětní list vydaný na oslavu půlstoleté činnosti Ústřední matice školské v Praze*. Praha 1931.

Literatura:

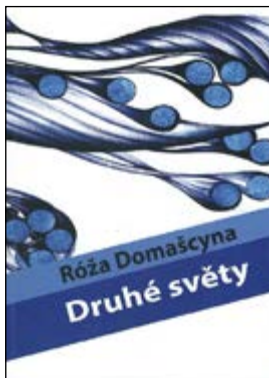
- BĚLEHRÁDEK, František. Školství menšinové a Ústřední matice školská. In TOBOLKA, Zdeněk Václav (ed.). *Česká politika*. Díl V. Kulturní, zvláště školské úkoly české politiky. Praha 1913, s. 335–433.
- KYOGOKU, Toshiaki. Vývoj obecného školství na Moravě v 70. letech 19. století: K problematice tzv. „germanizace“ za německo-liberální vlády. In *Časopis Matice moravské* 120, 2001, č. 2, s. 433–451.
- KYOGOKU, Toshiaki. Národní agitace a obecní školství na Moravě na přelomu 19. a 20. století. *Boj o české dítě*. In BINDER, Harald – KRÍVOHLAVÁ, Barbora – VELEK, Luboš (edd.). *Místo národních jazyků ve výchově, školství a vědě v habsburské monarchii 1867–1918*. Praha 2003, s. 563–578.
- MALÁ, Alena – POKORNÝ, Josef – ŠPIRITOVÁ, Alexandra. *Ústřední matice školská a přidružené fondy: Skupinový inventář*. Praha 1963.
- MĚCHÝŘ, Jan. České národní menšinové školství v Čechách 1867–1914. In KÁRNÍK, Zdeněk (ed.). *Sborník k problematice multietnicity. České země jako multietnická společnost: Češi, Němci a Židé ve společenském životě českých zemí 1848–1918*. Praha 1996, s. 67–84.
- MORAVEC, F. V. Česká politika obecněškolská. In TOBOLKA, Zdeněk Václav (ed.). *Česká politika*. Díl V. Kulturní, zvláště školské úkoly české politiky. Praha 1913, s. 195–334.
- ŘEHÁČEK, Karel. Ústřední matice školská v letech 1918–1951. In *Paginae historiae: Sborník Národního archivu* 15, 2007, s. 97–130.
- ŠPIRITOVÁ, Alexandra. K dějinám Ústřední matice školské. In KODEDOVÁ, Oldřiška et al. *Učitelé v práci a v boji: Sborník vzpomínek a studií 1848–1918*. Praha 1971, s. 70–82.
- ŠPIRITOVÁ, Alexandra. Ústřední matice školská v letech 1880–1919. In *Paginae historiae: Sborník Národního archivu* 1, 1993, s. 178–195.
- TRAPL, Miloš. České menšinové školství v letech 1918–1938. In *České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky*. Šenov u Ostravy 2003, s. 109–117.
- ZAHRA, Tara. The Battle for Children: Lex Perek, National Classification, and Democracy in the Bohemian Lands 1900–1938. In FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (edd.). *Moravské vyrovnání z roku 1905: Možnosti a limity národnostního smíru ve střední Evropě*. Brno 2006, s. 129–143.

Eva Lukešová je vzděláním historička a archivářka, dříve pracovala v Historickém ústavu AV ČR, nyní v Národní technické knihovně. Článek vychází z její diplomové práce.

Světy a jazyky Róži Domašcyny

Róža DOMAŠCYNÁ: *Druhé světy. Pohádky, básně, eseje a jiné texty*. Městská knihovna Varnsdorf, 2015, ISBN 978-80-86409-48-1, 192 s. Sestavil Milan Hrabal, překlad Radek Čermák, Milan Hrabal, Jana Krausová, Ilona Martinovská, Jitka Nešporová, Luboš Příhoda, Leoš Šatava, Tereza Valášková.

Nelze jinak, musím začít hodnotit knihu podle obálky, a vůbec grafické úpravy. Černo-modrá kresba Lenky Vaňkové (shoda příjmení je náhodná; i vnitřek knihy opatřila tuctem dalších podobných, bezpečně abstraktně florálních ilustrací) dosti úspěšně odvádí pozornost od formátu nízkonákladové (v obou smyslech slova) lepené brožury. Ale stačí ji otevřít, a za oči vás zatahá bezpatkové polotučné písmo sázané s řídkým řádkováním jako ve Wordu; napačital jsem pouhých pět rozdělení slov na konci řádku, kde už to opravdu

nešlo jinak; následkem toho rozestupy mezi slovy divoce kolísají a zvláště uvozovky se leckde lepí na okolní znaky, jako kdyby tam mezera úplně vypadla. Pokud má bohatá překladová produkce vzkvétající české sorabistiky být brána vážně, jako plnoprávný člen vstupující na fórum světových literatur, a ne se v očích lhostejné a mstami zmítané veřejnosti sama předem odepisovat jako regionálně-hobbistická obskurnost, pak prostě musí začít od vnější podoby; každé šetření a odbývání se tu mnohonásobně vymstí.

Trochu tak je i škoda, že na obálce není jediné písmenko o tom, co kniha vlastně je zač; jako by rezignovala na jakoukoli šanci, že na ni někdo narazí náhodou a maně ji vezme do ruky, potažmo jako by chtěla co nejvíc zkomplikovat práci lidem, kteří ji budou anotovat v databázích aspoň knihoven, když v normální distribuci je absolutně nedostupná.

Ovšem recenze se mají zahajovat spíš pochvalou; a je pravda, že jakmile hypotetický nerozhodnutý zájemce knihu prolístuje, najde vysvětlující podtitul „*Pohádky, básně, eseje a jiné texty*“, podrobnou tiráž i impresum, medailón autorky („jedna z nejznámějších lužickosrbských spisovatelek“, nar. 1951), doslov („svazek obsahuje její německy psanou prózu“ až na „dvě prakticky motivované výjimky“), ediční poznámku – misty snad až zbytečně akademicky pečlivou („v textu Dlouhá přípustková věta *aktuální odsazování odstavců odpovídá záměru autorky*“), jinde naopak s nepřijemnými chybami či nedostatky, na jejichž detailní rozbor mi zde nezbyvá místo – a hlavně 10 stránek vysvětlivek, kdo byl Pumpot, Bart-Čišinski nebo Starý Dessavan (-ss- sic!), a leccos o lužické geo-, demo- i etnografii; díky tomu je kniha bez potíží přístupná i čtenáři s minimálními předchozími znalostmi lužické tematiky a jen trochu u dobrého vůle. Mám jisté zkušenosti se psaním podobných vysvětlujících textů a vím, jak obtížné je na omezeném prostoru vysvětlit právě to podstatné, proplout mezi Skyllyou přílišných detailů a komplikovanosti, které laika ubijí, a Charybdou zběžné přibližnosti, která pohorší odborníka; škrtnat každé zbytné slovo a přitom neupadnout do šedých frází a neúnosně zkratových formulací. Tady poznáme, že knihu připravoval básník.

Přece jen bych však vytkl, že doprovodný aparát, respektive překlad jako takový zjevně úplně nepočítá se čtenářem netknutým znalostmi němčiny (další slepé místo profesionálních sorabistů?), což představuje problém v řadě pasáží závěrečného oddílu *Dvoj- a vícejazyčně* (nesplést s názvem posledního textu *Dvoj- nebo vícejazyčně*, v originále *Bilingual und mehr!*) tematizujících právě kontrastivní

lingvistiku obou jazyků dnešní Lužice. Takový našinec si na rozdíl od čtenářů originálu musí klopotně dohledávat, odhadovat nebo přeskakovat, čím konkrétně je „naprosto podivná řeč“ na ubrouscích „v Pražských hospodách v Drážďanech“ (str. 86); jelikož čeština stejně jako lužická srbština tvoří slovo nepřítel záporovou předponou z jeho antonyma, asi mu nebude pochopitelná pozornost, podiv a závěry, jež to u Domašcyna vzbuzuje („Jak může mít člověk na mysli nepřítel a přitom vyslovit přítel?“ str. 85), pokud si neuvědomí, že v němčině (podobně jako angličtině, ale i ruštině a polštině!) má obojí docela odlišný kořen; přestože u básně *Cykly* je vysvětlen aspoň rozdíl Wendisch/Sorbisch, pořád si nejsem jistý, jestli jsem všechny diachronní aspekty dešifroval správně; atd. A abych učinil zadost své pověsti překladově-stylistického hnidopicha, přepíšu zde z nesouhlasných vlnok, jimiž jsem recenzní výtisk opatřil, jen „nechtěli být tak blízko ulice [...] při té rostoucí dopravě“ (str. 56; připadl snad běžnější „provoz“ tvůrcům jako přílišný kalk z Verkehr?).

Ale konečně k obsahu. Jednotlivé texty jsou až šokující krátké, zvláště ty beletristické (často jen dvě tři stránky, a to tisková je taktak 90 % normovaní!), přestože nebyly odkázány na vydání v prostorově omezených periodikách. První ze čtyř částí je pojmenována popisně *Pohádky, pověsti, pozoruhodnosti*; spíš by jí slušel název jejího úvodu *Co mi vyprávěla babička* (dle ediční poznámky beztak z originálu pochází jen zdoluhavý podtitul *Jak jsem k těmto pohádkám, mýtům a legendám přišla*), tedy ve své době známá lidová vyprávěčka. Domašcyna materiál převyprávěla v němčině pro ilustrovanou knihu, která zjevně bere lužický folklór a specifika spíš jako regionální, ne etnická. Přiznám se, že mi četba přišla dost nezajímavá: zkrátka nějak postrádám smysl pro německou komiku (i jiné úhelne kameny tamní kultury), a prazvláštní meandrování a (ne)pointování jednotlivých historek se nedá popsat snad ani termínem křížovnické školy „čistý humor bez vtipu“. Docela rád bych si přečetl, co by o nich soudil nějaký etnolog-komparatista: Třeba *O Pintlašovi* je svěbytná mutace budulínkovského motivu, i příběh o vychytralé podvodnici lišce a naivním až retardovaným vlkovi *Jed v srdci, med v zadku* jako bych už někde četl, ovšem rozhodně bez germánsky zálibné fekální přímočarosti, s níž je traktován zde. Nejzajímavější tak je závěrečná sbírka babských rad nadepsaná případně *Zajímavosti*: od fádnic a nejspíš „vážně míněných“ („Na řezné rány položte pavučiny. Zastaví krvácení a rána se zatáhne“, to známe i u nás) graduje k takovým, jejichž absurdita a poetická krátká spojení připomenou Ivana Wernische nebo i Daniila Charmse („Když živému krtkovi ukousnete levou tlapku a vložíte ji do peněženky, budete mít štěstí, protože tlapka bude pořád škrábat peníze do peněženky.“)

Jádrum a nejsilnější částí knihy pro mě je druhý oddíl, pojmenovaný až zbytečně skromně *Intimní intermezzo*. Tady se autorce podařilo, oč usiluje dobrá literatura: propojit velké dějiny s osobním příběhem, a co víc, obecně všelidské se specificky lužickosrbským. Tématem dvou próz (*Než odejdeš* by byla nejdelší v knize, kdyby se nerozpádala do devíti poměrně samostatných epizod s vlastními názvy) zarámovaných dvojicí básní je stárnutí a nevyhnutelná smrt autorčiny matky. Jímavému zachycení závěru života, kdy se z druhdy pečující a vychovávající rodičky (scény jsou kontrastovány vzpomínkami na dětství) stává ta slabší, která sama potřebuje stále větší péči, i když mohu s dcerou rozmlouvat jako rovná s rovnou, spojené zkušeností dospělosti i mateřství, dodává jedinečnosti ten fakt, že apostrofovaná maminka byla svědkyní a účastnicí všech etap zásadní proměny Lužice ve 20. století (jak Domašcyna uvádí opakovaně ještě i v dalším oddíle, „její generace je poslední [...] které užívají kroje jako každodenní oděv“, str. 107; „matky tvé generace své dcery do krojů [už] neoblékaly“, str. 47). Nejde ani tak (jenom) o nacismus, válku a nucenou kolektivizaci, a v podstatě ani o povrchové doly, jako především definitivní zánik venkovského, udržitelného a nepochybněného způsobu života; proměnu Lužických Srbů, ať už chodí v krojích nebo si jen zachovávají lužickou srbštinu jako obcovací řeč, v turistickou atrakci, jejíž sama existence přestává být samozřejmá.

Vynikající je i črta *Blablaba*, na minimální ploše zachycující, jak se jakákoli odlišnost může nevraživým sousedům stát záminkou

k nenávisti, zvláště když ti Druzí mají vlastní nesrozumitelný jazyk a případně dokonce něco, co se dá vykládat jako nespravedlivé zvýhodnění od těch nahoře. Text vydaný roku 2014 nabyl ještě větší aktuálnosti ve vlně xenofobie, která se od té doby ve střední Evropě zvedá, a zasloužil by širší publikaci – krátký je na to dost, tak by ho redakce mohla nabídnout třeba aspoň *Literárním novinám*.

Ve třetím oddíle *Přemostění hlubin*, jak naznačuje už název, se Domašcyna nechává svou tendenci k lyrismu zanést do takových vyjatých výšin, že ji nezvládám sledovat. *Naturalistické divadlo* má být fantaskní groteska (že by i satira à clef poměrů na budyšínské první scéně?), ale už jsem říkal, jak to mám s humorem, a styl odsekávaných jednoduchých vět ve mně budil spíš podráždění než jaký jiný účín. *Hovězí s křenem*, jeden z nejranějších textů ve sbírce, zpracovává v principu nosnou myšlenku, že jinakost obzvláště národnostní může být stejně dobře i zdrojem exoticko-eroticke přitažlivosti, ano majetnicko-sběratelské touhy, ale příliš stručné provedení plně zámlk a rychlých střihů mne nepřesvědčilo.

A závěrečnou čtvrtinu knihy tvoří dříve zmiňované úvahy o tom, co všechno obnáší být písičí ženou v dnešní Lužici. „Když píšu lužickosrbsky, jsem tak samozřejmě lužickosrbská autorka, jako je každá německy píšící autorka německou autorkou. Je každá německy píšící autorka německou autorkou?“ (str. 101–102)

Druhé světy užitečně rozšiřují naše dosavadní znalosti díla Róži Domašcyna a současné lužickosrbské literatury vůbec. Netroufíl bych si soudit, zda i té německé.

Jan Vaněk jr.

KAK TO WIDŽU JA

Bože džěčo abo rumpodich?

Na přeni napohlad so hody pola Serbow we Łužicy wot zbytneje Němskeje wulcy njerozeznawaja. Wjetšina swojbow rozdźeli sej patoržicu wječor dariki a dže po tym zhromadnje na hodownu mšu do cyrkwyje. Wobkedzbuješ-li pak raz adwentny a hodowny čas dokładnišo, napadnje tola jedna abo tamna wosebitostka. K tutym mōzemy tež Bože džěčo, rumpodicha, swjateho Mikławša a swjatu Borboru ličić. Hižo jako džěčo bješe za mnje čežko rozeznawać, što přinjese nětko jenož dariki a što mje snadž pochłosta. Dopóznaće, zo eksistuje tež pomjenowanje „Džěčatko“, njebě tež tu za mnje wulka pomoc. Zo njeby so wam tak zešlo kaž mi, sleduje nětko małe rozjasnjenje. Bože džěčo a rumpodich staj wosobje, kotrež přinjesu na patoržicy džěčom dariki. Tu rozsudźi kōžda swójba za sebję, na kotru figuru so chce počahować. Po puću bješe Bože džěčo prjedy wosebje w ewangelskich kōnčinach. Swjatu Borboru namakamy džensa w Kulowskim regionje. Wona chodźi na wječoru 3. decembra z přewodnikami rumpodichami (často z hroznymi maskami) wot domu k domej a dari přistojnym džěčom slōdkosće a hrajkji. Tute bjechu jej do toho staršej přisunyoj. Figura džěčatka w Delnej Łužicy je podobna na swjatu Borboru, wšakož zakryje woběmaj běly šlewjer mjezwočo. Džěčatko nanđzemy na příklad w Slepom, kaž tež we Wojerecach. Z přewodžerkami w serbskej drasce je w adwentnym času we wjeskach po puću, žohnuje domy, a dari dariki. Poslednja figura swjateho Mikławša wobdari džěči na wječoru 5. decembra. Swjaty Mikławš bješe předchadnik rumpodicha we Serbach a wužiwa so hdys a hdys hišće džensa jako synonym. Tuž sće nětko z tutym małym ekskurzom derje spřihotowani na přichodne hody we Łužicy, zo mōžeće džěčom rozjasnić, što přinjese jim poprawom dariki.

Alenka Pawlikec

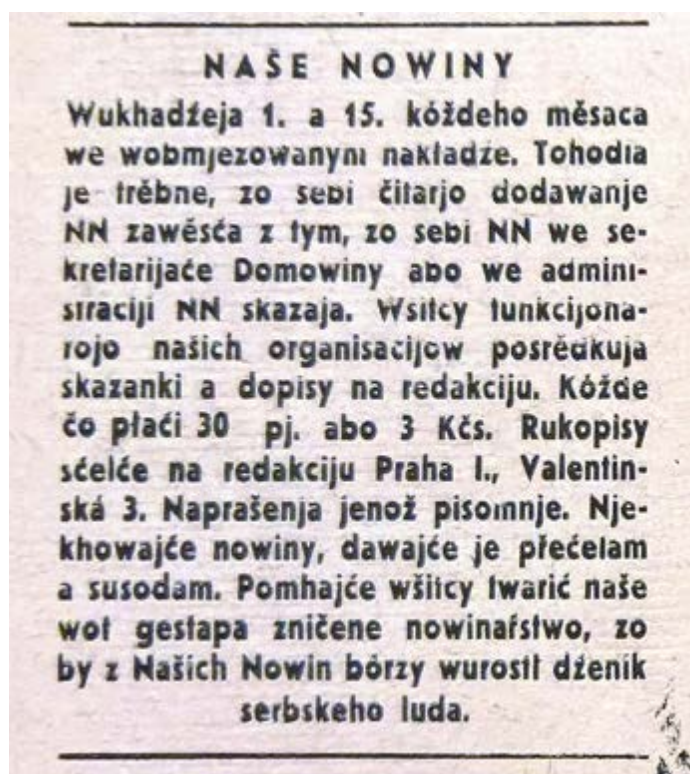
Słowniček: hody – Vánoce, zbytny – zbylý, ostatni, patoržica – Štědrý večer, wosebitostka – zvláštňustka, rumpodich – vánoční bytost, která zvl. v evangelických oblastech roznáší dárky, jedna z odvozenin sv. Mikuláše (luterská reformace zrušila uctívání svatých), pochłostać – potrestat, dopóznaće – zjištění, poznání, rozsudźić – rozhodnout, swójba – rodina, počahować so – vztahovat se, přewodnik, přewodžerka – průvodce, průvodkyně, přistojny – hodný, spořadany, přisunyc – zde: po straně předat, podstrčit, šlewjer – závoj, mjezwočo – obličej

V roce 1937 byly v Budyšině úředně zastaveny *Serbske Nowiny* a další lužickoserbské tiskoviny. Jurij Chěžka nato vydává v Praze samizdatový časopis *Gmejnska heja* (*Oběžník* nebo také *Rychtářské právo*). Podobně to bylo v roce 1946, když Jurij Měrčink založil v Praze *Naše nowiny* – stejně jako Chěžka pod hlavičkou studentského spolku Serbowka. *Nowa Doba* totiž začala vycházet v Budyšině až roku 1947. Je zajímavé, že *Naše nowiny* se orientovaly na budyšínskou Domowinu, nikoliv na budyšínsko-pražský Lužickoserbský zemský národní výbor, což ostatně přineslo střet s pražským zástupcem výboru Jurijem Cyžem. Sídlo redakce bylo na adrese předsedy SPL Vladimíra Zmeškala.

Hlavička a tiráž prvního vydání časopisu *Naše Nowiny*

Příběhy o vodě Jurij Bržan

Knihu překladů krátkých próz Jurije Bržana Příběhy o vodě vyšla na konci roku 2016 ve Varnsdorfu. Autor publikoval tyto texty pouze německy (Geschichten vom Wasser, Berlin 1986). Jsou opravdu různorodé, od mytických o původu nebo barvě vody, přes epické, kde voda hraje jakoby vedlejší, ale přesto hlavní roli, až po osobní zážitky a filosofická zamyšlení nad významem vody, která je pro nás tak samozřejmá. Text přeložili Milan Hrabal a Ilona Martinovská,

kteří již mají na svém kontě několik překladů lužickoserbské literatury vydaných varnsdorfskou knihovnou. Knihu ilustrovala Isa Bryccyna, která knihu opatřila jak barevnými (převážně modrými) ilustracemi ze kterých jen jen vytrysknout voda, tak jednoduchými černobílými kresbami k tomu kterému příběhu. Pozorného čtenáře ale zaujme mráček, ze kterého při každé kapitolce padá víc a víc kapek, až je z toho pořádný slejvák. Ale po každé bouři nakonec stejně vysvitne sluníčko.

Lidé si myslí, že voda je tady odjakživa. Mýlí se, protože úplně na začátku byla země suchá jako posvicenský koláč o Velikonocích. Tenkrát, dávno před Adamem a Evou, na ní žili bohové, kde přesně, to nikdo neví. Byli mezi nimi fousatí dědové a vrásčité babičky, ale většinou byli mladí jako novoluní. Jeden stařík z nudy vynalezl lásku. A – zvědavý, co z ní vzejde – vyspal ji na tu boží mládež jako z košíku. Vzešlo, co z lásky vzejde pokaždé: štěstí a žal.

Jedna mladá bohyně, nejkrásnější a nejkřehčí, se bezhlavě zamilovala do mladého boha. Vypadal jako princ z pohádky, ale jeho srdce se podobalo holubníku se třemi tučty budníků. Pokaždé, když miloval onu mladou bohyni, plakala štěstím a její slzy byly sladké. Pokaždé, když šel do sena nebo březového hájku s jinou, plakala žalem a její slzy byly slané. Ze sladkých slz vznikly potůčky a řeky, rybníky a jezera, ze slaných moře a oceány. Láska přetrvala a s ní štěstí i žal. Dokud bude existovat láska, lidé a zvířata budou mít sladkou vodu na pití. A slanou vodu slanečci.

Tohle jsou samozřejmě báchorky pro děti. Ale pravdou je, že pouze nevsíma- ví lidé si myslí, že je voda jen bezbarvá a mokrá.

Když se v modrém mrazu třpytí sníh, je suchý jako prach – vezmi ho do dlaně a foukni: vyletí jako vlaštovka z hnízda. A přece je to pořád voda, zářivě bílá a suchá.

Pokud v zimě alespoň jednou nena- padne sněhu po kolena, v časném létě vyschne mnohá studna, obilí špatně zraje, dokonce i borovicím hnědnou vršky. To je horší, než když se lámou stromy pod tíhou sněhu. Jistěže ani to není dobré, ale je na ten zimní kožich hezké podívání. Ještě

hezčí je, když na stromech, keřích a na suchých stéblech trávy leží jinovatka – třpytí se a blyští, až člověka pálí oči. Jako diamanty, říkájí lidé. No nevím, já nacházel vždycky jen oblázky.

Onehdy v zimě jsem viděl les, o němž by si děti myslely, že je čarovný. Borovice a smrky byly ověšeny rampouchy tak hustě, že při sebe- menším větříku do sebe narážely. Znělo to jako tisíc stříbrných zvonků.

Takové rampouchy visí i na okapech. Mému sousedovi Jakubu Pincovi kdysi pořádný kus spadl na hlavu. Pinca říká, že je z toho člověk malátnější než po devíti franech. Musí to vědět, protože nikdy jich víc než devět nevytřepe. Vodu nepije vůbec, už od dětských let. Ani kapku, tvrdí. Jedině pivo, šnaps a kafe. „Všechno je voda,“ říká, ale to on nechce slyšet. Možná ještě dostane rozum, vždyť mu bude teprve osmdesát.

Nedávno jsem uvařil kávu, takovou, co šetrí srdce, a můj souse- d pil, jako by se právě vrátil z pouště. „Kafe west je fakt best,“ mumlal, a já mu řekl: „To, co ti tak chutná, je best voda z naší studny.“

Jistěže máme vodovod, ale máme i studnu se starou dřevěnou pumpou. Už roky si z ní každé ráno napumpuji svůj půllitr před snídání. Když to vydržím ještě sedm let, na sté narozeniny si zatančím valčík s nejstarší pravnučkou.

Dobrá průzračná voda – co může být pro starého muže lepší, než tyhle sladké slzy mladé lásky?

Voda má mnoho tváří. Může být tichá i hlasitá, jemná i násilnická, hněvivá i listivá. Zažil jsem ji tak i tak. Někdy si s námi jen pohrává, ale pro nás to občas není žádná legrace.

To jsem takhle hledal s virgule vodu, tápal jsem, chodil sem a tam, napravo a nalevo, v trojúhelníku i v kruhu – proutek v mé ruce se nepohnul. Podle něj tady voda není. Ale já měl své zkušenosti a tvrdil jsem opak. Usoudil jsem tedy, že je moje virgule zralá do důchodu, a uřízl si novou z vrby, která – celá shrbená – své nohy máčela v potoce. Vodu totiž můžete najít jen se dřevem, které na podzim svými listy posypává tekoucí vodu.

Ale i nová virgule zůstala hluchá, nemá a slepá. Brblal jsem jako rybář na starého kapra – kapr nebere a virgule netáhne. Najednou mi ale prut skoro vyletěl z ruky. „No vida,“ řekl jsem si a začal hloubit jámu.

Druhý den jsem potřeboval krátký žebřík, šestý den dlouhý. Osmý den jsem měl strach, že vykopu čerta z pekla. Moje studna byla pořád suchá jako vřesoviště v červenci. Ke konci toho dne si zapálím dýmku a kopu dál. Dýmce se moc nechce. Vztekle hodím rýč na dno jámy a – voda vytryskne s takovou vervou, že mi vyrvé dýmku z úst. Proud vody stál dobrý metr nad zemí a navrchu tančila má dýmka.

Několik zátočin proti proudu potoka leží větší vesnice, nad vesnicí jez a pod ním, trochu stranou, mlýn. V té vesnici je škola a v ní před kupou let učila mladá učitelka. Byl na ni hezký pohled ze všech čtyř stran, a možná proto se jí leccos a hlavně leckdo nezdál dost dobrý. Když přicházela, mladí muži po ní házeli očkem, a když odcházela, leckterý za ní běžel. Ale ona se ani neohlédla.

O její pozornost nejhorlivěji usiloval mlynář. Ve třiceti byl ještě starým mládencem, nechtěl totiž děvče ze vsi ve lněné košili, ale jen a jediné v hedvábné. Jenže právě o něj se mladá učitelka zajímala nejméně, možná i proto, že svůj měšec s penězi zavazoval stejně pevně jako pytle s moukou. Takový držgrešle už dívce, kterou bude mít pod peřinou, hedvábnou košili nekoupí, myslela si nejspíš.

Ta pohledná učitelka byla celkově poněkud nevenkovská, například za letních večerů chodila často k jezu. Svých pár hadříků pečlivě pověsila na keř a plavala nad jezem. Jednou – možná to byl vítr, možná ne – spadlo její oblečení do potoka. A když vystoupila z vody, oblečená jen ve vlastní hedvábné kůži, nenašla už ani nitku.

Kousek dál po proudu, jako každý večer před spaním, obhlížel mlynář vodu. Připlouvaly po ní nějaké kusy látky. Všechno se může hodit, řekl si, třeba na hadry. Vylovil věci z potoka a úhledně je rozvěsil na plot.

Nikdo neviděl, jak se učitelka vplížila domů, ale poté, co první zákazník brzy ráno objevil její věci na mlynářově plotě, putovala celá

vesnice ke mlýnu za moukou a otrubami. Mlynář, ať už věděl nebo ne, nechal viset, co viselo, a brzy dostal k hedvábné košilce na plotě i hedvábnou kůži pod peřinou.

Oběma to spolu klapalo, jejich mlýnská zařízení k sobě dobře pasovala, a do mlýnské kolébky postupně přibýly tři mlýnští hoši a čtyři mladé učitelky.

ZÁPISNÍK

S příchodem nového kalendářního roku žádáme členy SPL o úhradu členských příspěvků a předplatitele ČLV o úhradu předplatného na rok 2017.

Členské příspěvky ve výši 500 Kč (300 Kč pro studenty a penzisty) a předplatné ve výši 300 Kč (20 € pro zahraniční předplatitele, při platbě v hotovosti 15 €) jsou splatné do 28. 2. převodem na účet 290 067 8633 / 2010 u Fio banky nebo v hotovosti v Lužickém semináři. Při platbě převodem prosíme uveďte do zprávy pro příjemce své jméno (bez diakritiky) a zda se jedná o členský příspěvek nebo předplatné. Jako variabilní symbol uveďte číselný kód, který se nachází na štítku s vaší adresou na obalu časopisu. Za včasnou úhradu děkujeme!

Předsednictvo SPL a redakce ČLV

Společnost přátel Lužice zve na tyto akce:

- **11. únor**, 14:00, Lužický seminář – **ptačí kwas** – tradiční lužickosrbská slavnost pro děti
- **14. únor**, 18:00, Lužický seminář – **klášter na Slovanech** – přednáška Jakuba Jiřího Jukla
- **18. únor**, 14:00, Lužický seminář – **beseda o lužickosrbských médiích** – s vedoucí redaktorkou Rozhledu Sarou Mičekce a lužickosrbskou dopisovatelkou ČLV Alenou Pawlikce
- **4. březen**, 10:00, Lužický seminář – **valná hromada SPL**
- **31. březen**, 18:00, Lužický seminář – **Andersenovská noc** – program pro děti v knihovně
- v průběhu jara **konference v Senátě ČR o školství a těžbě uhlí v Lužici**
- duben – **o Janu Smiřickém** – přednáška Jakuba Jiřího Jukla v Lužickém semináři
- duben/květen – **klavírní koncert** v Lužickém semináři ve spolupráci s Kontaktní kanceláří Svobodného státu Sasko
- **9. květen**, 18:00, Lužický seminář – **Finsko-lužickosrbské vztahy – mystifikace a realita** – přednáška Eera Balka
- **12. květen**, 16:00 (na Výstavišti) – **Příběhy o vodě** – čtení Milana Hrabala z překladů Jurije Brězana (veletrh Svět knihy)
- **13. květen**, 14:00, Lužický seminář – **Pječ létstotkow. Serbja a reformacija** – autorské čtení Jana Malinka (veletrh Svět knihy)
- **1. červen**, 15:00 – **dětský den** – pro děti hry a pro rodiče posezení a grilovačka na dvoře Lužického semináře

Dále přijímáme přihlášky na tyto výlety:

- **15. a 16. duben** – velikonocní zájezd do Lužice
- **20 a 21. květen** – zájezd Parly střední Lužice
- **24. a 25. červen** – zájezd na Mjezynarodny festival „Lužica 2017“
- **5.–9. červenec** – cyklistický zájezd
- **25. listopad** – zájezd na Schadzowanku
- **16. prosinec** – adventní zájezd

Česko-lužický věstník vydává Společnost přátel Lužice, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1 – Malá Strana, www.luzice.cz, luzice@luzice.cz, ročně v osmi číslech a dvou dvojčíslech nákladem 300 výtisků. Cena 30 Kč.

Redakční rada: vedoucí redaktorka Eliška Papcunová, U Santošky 11, 150 00 Praha 5, elisapcunova@gmail.com; zástupce vedoucí redaktorky: Jan Zdichynec, zdichy.j@seznam.cz; členové: Zuzana Bláhová, Radek Čermák, Štefan Pilát. Sazba: Martina Lapišová.

Roční předplatné: ČR 300 Kč, zahraničí 20 € (hotově 15 €) bankovním převodem na účet Fio banka, a. s., 2900678633/2010.

Objednávky a stížnosti na nezalání: Redakční rada ČLV, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1 – Malá Strana, luzice@luzice.cz, tel. 728 581 822.

Rada se ne vždy ztotožňuje s názory a slohem pisatelů. Za pravdivost odpovídá autor. Nevyžádané rukopisy nevracíme.

MK ČR E 6880. ISSN 1212-0790.